

Dr. Fehmi Rexhepi

VENDIMET E KONFERENCËS SË BUJANIT - FRYMËZIM PËR PJESËMARRJE AKTIVE TË SHQIPTARËVE TË KOSOVËS NË LUFTËN ÇLIRIMTARE ANTIFASHISTE

H Y R J E

Në rrethanat e sotme kur lufta dhe përpjekjet e të gjitha forcave të organizuara politike shqiptare në Kosovë, Shqipëri dhe diasporë janë të orientuara drejt zgjidhjes së çështjes sonë kombëtare si e drejtë më e natyrshme e çdo populli, ajo del në sipërfaqe gjithnjë e më tepër jo vetëm si problem gjithëkombëtar, por edhe si problem ndërkombëtar. Në këto kushte edhe 50 vjet pas mbajtjes së Konferencës së Bujanit na duken shumë aktuale dhe të rëndësishme vendimet që u morrën aty, synim i të cilave ishte çlirimi nga fashizmi dhe bashkimi i shqiptarëve në një shtet kombëtar. Edhe 50 vjet pas Luftës së Dytë Botërore Kosova dhe populli i saj kërkojnë zgjidhje të cilën e shohin në realizimin e vendimeve të marra nga përfaqësuesit e popullit të saj në Konferencën e Bujanit e që u garantuan nga ana e aleatëve të Koalicionit Antifashist.

Siç na është e njohur mirë gjatë Luftës Çlirimtare Antifashiste (LÇA) nga ana e Partisë Komuniste të Jugosllavisë (PKJ) dhe Partisë Komuniste të Shqipërisë (PKSH) është theksue shpesh parimi i vetëvendosjes së popullit shqiptar të Kosovës, por në asnjë dokument të tyre nuk është caktuar konkretisht me çfarë modaliteti dhe si do të realizohet kjo në mënyrë konkrete. Mospërcaktimi i tillë i forcave që organizonin dhe udhëheqnin Luftën Antifashiste në nivel kombëtar krijonin disa dilema dhe probleme në lidhje me pjesëmarrjen aktive të masave shqiptare të Kosovës dhe më gjerë në këtë luftë. Një gjë të tillë e pranojnë edhe vetë udhëheqësit dhe organizatorët e LÇA-së në këtë kohë. Ky mospërcaktim i krerëve që udhëheqnin LÇA-në rreth vetëvendosjes së popullit shqiptar të Kosovës ishte krejtësisht rezultat i varshmërisë së tyre nga PKJ-ja si dhe i politikës dyfytëshe që udhëheqte ajo e që në strategjinë afatgjatë të saj jo vetëm që synonte Kosovën, por planifikonte që së bashku me të ta gllabëronte edhe vetë Shqipërinë.

Lidhur me këtë që u tha më lart përjashtim bën vetëm Konferenca e Bujanit (1.XII.1943 dhe 1 e 2.I.1944), në të cilën në mënyrë decisive shqiptarëve të Kosovës iu bë me dije se si mund të realizojnë dëshirën e kahmotshme për çlirim e bashkim kombëtar.

KONFERENCA E BUJANIT - NGJARJE E NDRITSHME NË HISTORINË E KOSOVËS

Konferenca e Bujanit ishte edhe mbetet një nga ngjarjet më të ndritshme të historisë më të re të Kosovës dhe shqiptarëve në përgjithësi. Ishte vazhdim i natyrshëm i luftës çlirimtare dhe i përpjekjeve të popullit shqiptar për liri e pavarësi. Ajo ka

rëndësi edhe për nga fakti se pos karakterit kombëtar, kishte edhe dimensionin ndërkombëtar, sepse me praninë e përfaqësuesve aleatë dhe me garancionet e tyre çështjen e Kosovës e plasoi në arenën ndërkombëtare, duke e mbrojtur me vendosmëri edhe të drejtën e vetëvendosjes së popullit shqiptar. Ajo jo vetëm që ishte një hallkë në zinxhirin e pakëputshëm të Lëvizjes Kombëtare, por edhe luftoi me vendosmëri për realizimin e qëllimeve kryesore të saj.

Krahas zhvillimit të Luftës Antifashiste në Shqipëri dhe në Jugosllavi, edhe në Kosovë me pak vonesë filloi lufta e armatosur kundër fashizmit. S'ka dyshim se më të disponuar për luftë ishin popullata e zonës okupuese bullgare si dhe ato vise në të cilat ndihej më shumë ndikimi i PKSH-së, ngase siç është e njohur mirë LÇA-në në Kosovë e organizonte dhe e udhëheqte PKJ përmes Komitetit Krahinor. Shqiptarët e Kosovës nuk dëshironin të lidheshin me Lëvizjen Komuniste përmes BRSS dhe Jugosllavisë ngase, siç konstatonte me të drejtë Emin Duraku, masat shqiptare "Komunizmin e konsideronin si pansllavizëm"¹.

Kështu pas një angazhimi të KK të PKJ-së për Kosovë në gjysmën e dytë të vitit 1942 formohet Shtabi i Përkohshëm Ushtarak për Kosovë, e pak më vonë (27.IX.1942) edhe Aradha e Parë Partizane Shqiptare "Zenel Hajdini", e cila kreu disa operacione luftarake në shumë vende të Kosovës. Rëndësia e kësaj aradhe ishte e madhe sa i përket orientimit të shqiptarëve për luftë kundër fashizmit. Gjatë vitit 1943 formohen aradha të

¹ Shiko diskutimin e Emin Durakut në Këshillimin e KK të PKJ-së për Kosovë, shkurt 1942 në Vitomiricë të Pejës, origjinali gjendet në Arkivin e Institutit të Historisë në Prishtinë, Fondi i Gjakovës, sig.29,d.nr.1190, përkthimi në gjuhën serbe në "ZBORNIK" L, 19, d.9, fq. 54-57.

reja partizane të Kosovës të përbëra nga pjesëtarët e popujve që jetonin në të: Aradha Partizane “Emin Duraku”, Aradha e Sharrit, Batalionet partizane: “Ramiz Sadiku” dhe “Boris Vukmirovic”, Brigada Kosovaro-Maqedone etj.

Krahas formimit të njësiteve ushtarake, në Kosovë fillojnë të formohen Fondet e pastaj edhe Këshillat Nacionalçlirimtare. Deri në fund të vitit 1942 ekzistonin 81 këshilla nacionalçlirimtare me 367 këshilltarë². Këta punonin ilegalisht si dhe organizatat e partisë dhe organizatat e tjera antifashiste, duke kontribuar kështu në popullarizimin e Luftës Çlirimtare Antifashiste, krijimit të disponimit antifashist në popull si dhe krijimit të një besimi më të madh në mes popujve që jetonin në Kosovë. Ata siguronin ushqim, armë, veshëmbathje dhe mjete të tjera materiale si ndihmë për partizanët, duke i pritur e përcjellur njësitet partizane, duke u siguruar strehim e ushqim, duke i fshehur ilegalët si dhe duke përhapur lajme e proklamata të Lëvizjes Antifashiste.

Mbështetur në këtë zhvillim të KNÇ-ve lindi edhe ideja për nevojën e thirrjes së Konferencës Themeluese të Këshillit Krahinor Nacionalçlirimtar që e dhanë qysh në shkurt të vitit 1943 Boris Vukmirovici, sekretar, dhe Ramiz Sadiku, anëtar i KK të PKJ-së për Kosovë. Në këtë drejtim u bënë disa përgatitje. Mirëpo, reaksioni i pushtuesit në Gjakovë pikërisht në atë kohë, sidomos ndezja e shumë shtëpive të partizanëve, terrori i prillit në këtë qytet dhe vrasja e Boris Vukmirovicit e Ramiz Sadikut, ndikuan që kjo Konferencë të shtyhej për më vonë³. Me këtë rast është me interes të përmendet edhe fakti se

² Dr. Ali Hadri, *Këshillat Nacionalçlirimtare në Kosovë, Prishtinë, 1974, fq. 44.*

³ Ali Hadri, *Pjesëmarrja e popujve të Kosovës e Metohisë në Luftën Nacionalçlirimtare dhe Revolucionin popullor të popujve të Jugosllavisë, “Përparimi”, 6, 1957, fq. 458, Dr. Ali Hadri, Këshillat Nacionalçlirimtare në Kosovë, fq. 68.*

në shtator të vitit 1943 formohet Këshilli i Përkohshëm Nacionalçlirimtar, i cili ka nxituar punën e KNÇ-ve⁴.

SHQIPTARËT E KOSOVËS ANGAZHohen PËR RUAJTJEN E KUFIJVE ETNIKË

Një disponim më i favorshëm në dobi të Lëvizjes Çlirimtare Antifashiste tek populli shqiptar i Kosovës filloi të krijohet pas 8 shtatorit të vitit 1943, pra pas kapitullimit të Italisë fashiste.

Po në këtë kohë në Kosovë filluan të paraqiten në skenën politike në mënyrë më të organizuar edhe forcat nacionaliste shqiptare, të cilat kishin hetuar shumë më herët se komunistët djallëzitë e PKJ-së dhe të deleguarve të saj që në këtë kohë gjendeshin në Shqipëri.

Kështu pas prishjes së Marrëveshjes së Mukjes (1-2 gusht 1943) forcat politike shqiptare të krahut nationalist formuan organizatën Lidhja e Dytë e Prizrenit (16 shtator 1943), e cila në plan të parë kishte për qëllim ruajtjen dhe sigurimin e kufijve etnikë të Shqipërisë (e jo të një Shqipërie të madhe siç akuzohej nga komunistët) për çka edhe kishte përkrahjen e plotë të popullit shqiptar të Kosovës.

Autoriteti dhe përkrahja që gëzonte në popull si dhe veprimtaria e Lidhjes së Dytë të Prizrenit si duket ua kishte çrregulluar mjaft planet forcave komuniste dhe udhëheqësve të Luftës Çlirimtare Antifashiste në Kosovë e Shqipëri. Kështu për të minimizuar sa më shumë rolin e Lidhjes së Dytë të Prizrenit, që kishte arritur sidomos te populli i Kosovës, Fadil Hoxha në fletushkën “ Lirija-Sloboda ” të tetorit 1944 botoi artikullin me

⁴ *Fadil Hoxha, Jemi në shtëpinë tonë, Prishtinë, 1971, fq. 12.*

titull: “*Kolona e pestë dhe Kongresi i Prizrenit*“, ku pa e zgjedhur fare fjalorin fyen udhëheqësit e saj. Ai gjithashtu në këtë artikull paralajmëron se “*popujt e Kosovës do të organizojnë një Konferencë (Ligë), ndoshta jo në Prizren e cila do të ketë rëndësinë më të madhe se ajo e vitit 1878....Kjo do të jetë Konferencë e vërtetë e popullit tonë e cila do të na siguroj lirinë dhe pavarësinë e plotë*”⁵. Padyshim se ky ishte një paralajmërim për organizimin e Konferencës së Bujanit.

Në rrethana të sipërthëna KK i PKJ-së për Kosovë, në Këshillimin e njohur të Sharrit (4-6 nëntor 1943) ku merrnin pjesë edhe anëtarët e Shtabit Kryesor të UNÇ për Kosovë dhe përfaqësuesit e Komiteteve të vendit të PKJ-së, mori vendimin për formimin e Këshillit Krahinor Nacionalçlirimtar si “*një forum politik i cili do të jetë përfaqësues politik në luftën e sotme Nacionalçlirimtare në Kosovë e Dukagjin dhe do të përgadisë kryengritjen e përgjithshme të armatosur kundër pushtuesve dhe bashkëpunëtorëve të tyre*”⁶. Komiteti Krahinor gjithashtu vendosi që Konferenca Themeluese të mbahet më 31.XII.1943 dhe më 1 e 2.I.1944, në fshatin Bujan të Malësisë së Gjakovës, në territorin e çliruar⁷.

⁵ “*Lirija*”, organ i Frontit Antifashist Nacionalçlirimtar të Kosovës, tetor 944; Zbornik dokumenata i podatke o narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda, Tom I, knjiga 19, dok.55, fq.296-300.

⁶ Dr.Ali Hadri, *Këshillat Nacionalçlirimtare në Kosovë*, fq. 68.

⁷ Ali Hadri, *Formimi dhe roli i Këshillit Nacionalçlirimtar të Kosovës e Metohisë*, “*Përparimi*”, 9, 1963, fq. 593.

NË KONFERENCËN E BUJANIT MORËN PJESË PËRFAQËSUESIT E TË GJITHA VISEVE DHE POPUJVE TË KOSOVËS

Në Konferencën Themeluese të KNÇ të Kosovës morën pjesë përfaqësuesit e të gjitha viseve dhe popujve të Kosovës: shqiptarë, serbë, malazias, myslimanë, nacionalistë, komunistë, rini antifashiste, përfaqësues të ushtrisë, rini komuniste, gra antifashiste⁸. Prej 61 delegatëve sa duhej të vinin në bazë të thirrjes së Shtabit Kryesor të UNÇ dhe AP të Kosovës, në Bujan erdhën 49. Edhe pse nuk morën pjesë në punën e Konferencës, u vendos që të trajtohen si anëtarë të Këshillit edhe dy delegatë: Ali Shukriu dhe Milan Zeçari, të cilët i dërguan Konferencës letra, në të cilat informuan se nuk kanë mundur të vijnë për shkak se gjendeshin në pozita luftarake, por pajtohen me vendimet e Konferencës. Prej gjithsej 51 delegatëve 43 ishin shqiptarë, 7 serbë e malazias dhe 1 mysliman⁹.

Konferencën e shpalli të hapur Xhevdet Doda – delegat i Brigadës Kosovaro-Maqedone më 31.XII.1943 në orën 19. Pas kryesisë së punës prej 7 anëtarësh dhe dy procesmbajtësve u zgjodh edhe Këshilli verifikues prej 3 anëtarësh.¹⁰

Konferencën e përshëndetën: Komandanti i SHK të UNÇ dhe AP për Kosovë Fadil Hoxha, i cili foli për zhvillimin dhe sukseset e LNÇ dhe të luftës së armatosur në këtë trevë; sekretari i KK të PKJ për Kosovë - Pavle Joviqeviqi që foli për rolin udhëheqës të PKJ-së në LNÇ; Xhafer Vokshi, përfaqësues i KK të Rinisë komuniste foli për rolin e rinisë në LÇA; Sabrije

⁸ *Këshillat Nacionalçlirimtare në Kosovë 1943-1953, Prishtinë, 1955, fq. 13.*

⁹ *Dr. Jusuf Bajraktari, 50 vjet nga Konferenca historike e Bujanit, punim në dorëshkrim, fq. 14.*

¹⁰ *Arkivi i Institutit të Historisë së Kosovës, Prishtinë d.1316.*

Vokshi, përfaqësuese e Frontit Antifashist të Grave të Kosovës, foli për rolin e grave në LÇA; delegati i Krasniqes, Mehmet Bajraktari foli për qëndrimin patriotik dhe luftarak si traditë e kësaj treve; përfaqësuesi i Misionit Ushtarak Anglez pranë Shtabit Kryesor theksoi se LNÇ është e vetmja lëvizje në këtë vend që lufton kundër pushtuesit fashist; dhe në fund foli Xhevdet Doda, delegat i Brigadës Kosovaro-Maqedone.¹¹

Të nesërmen, më 1 janar 1944 (në orën 8 e 30) filloi seanca e parë e rregullt KKNÇ ku referatin "Situata politike dhe formimi i Këshillit Nacionalçlirimtar" e mbajti Mehmet Hoxha. Pastaj Xhavit Nimani paraqiti referatin "Mbi Këshillat Nacionalçlirimtare", mandej vazhdoi diskutimi nga ana e delegatëve. Pas përshëndetjeve, leximit të referateve dhe diskutimeve, kryesuesi propozoi që të formohet komisioni për hartimin e Rezolutës, e cila u lexua në gjuhën shqipe dhe serbe dhe u aprovua njëzëri nga të gjithë delegatët.¹²

REZOLUTA – DOKUMENTI MË I RËNDËSISHËM I KONFERENCËS SË BUJANIT

Rezoluta së bashku me Proklamatën (Thirrjen) drejtuar popujve të Kosovës janë dy dokumente kryesore që dolën nga Konferenca e Parë e Këshillit Krahinor Nacionalçlirimtar të Kosovës, e që patën jehonë pozitive posaçërisht te populli shqiptar për pjesëmarrje aktive në Luftën Çlirimtare Antifashiste.

¹¹ Po aty; Dr. Ali Hadri, *Këshillat Nacionalçlirimtare në Kosovë*, fq. 70-84

¹² Po aty

Megjithatë dokumenti më i rëndësishëm me të cilin shprehen qartë e në mënyrë decrive kërkesat e drejta të shqiptarëve për vetëvendosje dhe bashkim kombëtar, është Rezoluta, ku pos tjerash, thuhet: " *Kosova e Rrafshi i Dukagjinit, është një krahinë e banueme me shumicë nga populli shqiptar, i cili si gjithmonë, ashtu edhe sot dëshiron me u bashkue me Shqipninë. Prandaj e ndjejmë për detyrë me i tregue rrugën e drejtë që duhet të ndjekë populli shqiptar me realizue aspiratat e veta. Rruga e vetme që populli shqiptar i Kosovës dhe i Rrafshit të Dukagjinit të bashkohet me Shqipninë është lufta e përbashkët me popujt tjerë të Jugosllavisë kundër okupatorit dhe rroghtarëve të tij, sepse kjo është e vetmja rrugë për me fitue lirinë, kur të gjithë popujt pra edhe shqiptarët do të kenë mundësinë me u deklarue mbi fatin e tij me të drejtën e vetëvendosjes deri në shkëputje. Garancion për këtë janë UNÇJ si dhe UNÇSH me të cilën është ngushtë e lidhur. Pos kësaj për këtë garantojnë aleatët tanë të mdhenj: Bashkimi Sovjetik, Britania e Madhe dhe Amerika (Karta e Atlantikut, Konferenca e Moskës dhe e Teheranit "*¹³ thuhet në këtë Rezolutë.

Miratimi i njëzëshëm i dokumenteve të Konferencës, jehona që ngjalli në popull si dhe fryma toleruese e bashkëpunimi i delegatëve, janë argumente të fuqishme se Konferenca e Bujanit ishte padyshim një kurorëzim i sukseseve të arritura e rezultat logjik i zhvillimit të LÇA. Ajo në fakt ishte edhe domosdoshmëri historike që shtronte koha para Lëvizjes e cila ishte e lidhur me ngritjen graduale të pushtetit të ri dhe me aspiratat e shqiptarëve të Kosovës për vetëvendosje dhe bashkim me Shqipërinë.

¹³ *Këshilli Populluer i Kosov-Metohis, 1943-1953, Prishtinë, 1955 fq. 10.*

Pas përfundimit të suksesshëm të Konferencës të gjithë delegatët u zotuan që në terren të përhapin dhe të afirmojnë sa më shumë vendimet e Konferencës së Bujanit.

ROLI I SHTYPIT NË AFIRMIMIN E VENDIMEVE TË KONFERENCËS SË BUJANIT

Rol të pamohueshëm në afirmimin e mëtejshëm të Vendimeve të Konferencës së Bujanit te populli shqiptar jo vetëm në Kosovë, po edhe më gjerë luajti shtypi i Lëvizjes Nacionalçlirimtare e sidomos gazeta “ Lirija-Sloboda ”¹⁴, që i botuan materialet (Rezolutën, Proklamatën dhe telegramet e përshëndetjes) në numrin e saj që doli nga mesi i janarit të vitit 1944 i shumëzuar në disa qindra kopje, pra në një numër shumë më të madh se zakonisht.

Materialet e Konferencës iu dërguan të gjitha Komiteteve të Partisë e Këshillave Nacionalçlirimtare në Kosovë, udhëheqjeve të Partisë e të Luftës Nacionalçlirimtare të Jugosllavisë e të Shqipërisë si dhe Svetozar Vukmanoviq-Tempos, delegat i SHK të UNÇJ dhe KQ të PKJ e Miladin Popoviqit, të cilët gjendeshin me misionin tashmë të njohur në Shqipëri.¹⁵

Nga komitetet e rretheve dhe këshillat nacionalçlirimtare në Kosovë, që ishin njohur me materialet, jo vetëm që nuk pati asnjë vërejtje, por, në raportet që ata i dërgonin, theksohej se Konferenca kishte pasur jehonë të fuqishme si në radhët e përkrahësve e simpatizuesve, ashtu edhe në mesin e atyre që ende luhateshin e nuk i kishin të qarta qëllimet e Luftës

¹⁴ “ Lirija-Sloboda “, nr. 12,13,14, 1944.

¹⁵ Spasoje Djakoviç, *Sukobi na Kosovo*, Beograd, 1984, fq.372.

Çlirimtare Antifashiste. Kështu edhe te këta të fundit ngjallej besimi se rrugëdalja gjendej në luftën e përbashkët të popullit shqiptar me popujt tjerë të Jugosllavisë kundër pushtuesit dhe shërbëtorëve të tij.¹⁶

Pra, me të drejtë mund të konstatojmë se vendimet e Konferencës së Bujanit ishin frymëzim për pjesëmarrje aktive të shqiptarëve të Kosovës në LÇA. Ato patën miratimin e plotë të popullit dhe ndihmuan për mobilizimin e tij dhe zgjerimin e thellimin e luftës së armatosur në Kosovë më 1944. Vendimet që u morën në Bujan, e sidomos Rezoluta, ishin arma dhe argumenti më i fortë për veprimtarët e LNÇ-së me anën e të cilave vërtetohet se edhe komunistët e partizanët shqiptarë luftojnë jo vetëm kundër fashizmit, por synimi i tyre, si i gjithë shqiptarëve, është bashkimi me Shqipërinë.

Vendimet e Konferencës së Bujanit patën rëndësi të padiskutueshme për popullarizimin e Lëvizjes Nacionalçlirimtare si dhe për përvetësimin e masave shqiptare të Kosovës për vijën e LÇA-së. Vendimet e Bujanit ishin edhe një grusht i rëndë si për forcat shoveniste sërbo-mëdha, ashtu edhe për ato forca politike që në kuadër të PKJ-së dhe përmes saj synonin që Kosovën, dhe nëpërmjet saj edhe Shqipërinë, ta inkorporojnë në kuadër të Jugosllavisë. Këto vendime gjithashtu ishin edhe një grusht për pushtuesit nazistë dhe bashkëpunëtorët e tyre që synonin jo vetëm ta shuanin Lëvizjen Çlirimtare Antifashiste në Kosovë, por edhe që t'i largonin shqiptarët nga koalicioni antifashist e t'i lidhnin me bllokun e Fuqive të Boshtit.

¹⁶ "Rilindja", 30.XII.1978, fq.4, cituar sipas Ana Lalaj, *Mbi Konferencën e Bujanit, e vërteta për Kosovën dhe shqiptarët, Tiranë, 1990, fq.379.*

Një rol të veçantë në afirmimin e dokumenteve, që dolën nga Bujani, ka luajtur edhe shtypi antifashist i Shqipërisë, kështu p.sh. në shkrimet e “Bashkimit”¹⁷ dhe buletineve e të komunikatave të tij vazhdimisht thirrej populli shqiptar i Kosovës që të hidhej me një vendosmëri të madhe në luftën e armatosur përkrah popujve të Jugosllavisë dhe të popullit shqiptar, kusht i domosdoshëm për të fituar lirinë, pavarësinë e të drejtën e vetëvendosjes. Ato duke propaganduar programin e PKSH-së dhe të FNÇL, demaskuan demagogjinë e pushtuesve dhe të tradhtarëve, dënuan politikën shoveniste shkombëtarizuese të Jugosllavisë ndaj shqiptarëve të Kosovës, shtypjen fashiste të demonstratave në Prizren, Prishtinë, Gjakovë e gjetkë, terrorin shovenist të Drazha Mihajllloviqit në Bihor, përshëndetën, nxitën e mbështetën shpërthimin, zgjerimin dhe thellimin e luftës së armatosur në Kosovë e më gjerë. “Kosova e vërtetë” – thuhet në një shkrim të “Bashkimit” - “ka filluar të zgjohet. Ajo gjendet në luftë të ashpër me okupatorin gjerman dhe klyshët e tij”¹⁸.

Sikurse i tërë shtypi i LNÇL, e dhe “Bashkimi” i bëri argumentim të bazuar analitik dhe i popullarizoi dokumentet e Konferencës së Bujanit; në vendimet e saj ligjësohej e drejta e popullit të Kosovës për vetëvendosje e për një bashkëpunim të sigurtë me Luftën Antifashiste Nacionalçlirimtare të Jugosllavisë. “Bashkimi”, duke vlerësuar punimet e vendimet e Konferencës historike të Bujanit shkruante se në të “ishte përfaqësuar forca e gjallë e Kosovës, Kosova e vërtetë me tradita të saj luftëtare e liridashëse, Kosova e Isa Boletinit,

¹⁷ “Bashkimi”, organ i Këshillave Nacionalçlirimtare, që filloi të dalë në mars të vitit 1943.

¹⁸ “Bashkimi”, viti II nr.5 shkurt 1944.

Bajram Currit e Asim Vokshit, e Emin Durakut “¹⁹. Në shumë shkrime të tjera popullarizohen formacionet ushtarake të UNÇ të Kosovës dhe luftimet e tyre duke konstatuar se kosovarët i kanë dhënë grushta të fortë armikut në shumë përpjekje.²⁰

DEKLARATAT E ALEATËVE - SHPRESËDHËNËSE PËR SHQIPTARËT E KOSOVËS

Me interesim të veçantë përcilleshin dhe ishin shpresëdhënës për shqiptarët deklaratat e përfaqësuesve të forcave aleate. Kështu, më 3 qershor 1944, me rastin e përvjetorit të dhënjes së Statutit Shqipërisë nga ana e Italisë, Ministri i jashtëm i SHBA-ve - Kordell Hull dhe senatori Peper, mbajtën nga një fjalim ku, midis tjerash theksuan: “*Populli i Shteteve të Bashkuara nuk ka pranuar kurrë okupimin e Shqipërisë nga ana e Italisë. Kombet e Bashkuara ndër të cilët Shtetet e Bashkuara të Amerikës, Bashkimi Sovjetik dhe Anglia nuk e kanë njohur aneksimin e Shqipërisë nga ana e Italisë, përkundrazi, siç e kanë theksuar shpeshherë, ata kanë vendosur t’i sigurojnë shqiptarëve lirinë dhe pavarësinë e humbur si dhe të drejtën e plotë për të vetëvendosur mbi formën e regjimit që do të dëshirojnë...Ne do t’u dërgojmë të gjitha armët e nevojshme partizanëve shqiptarë për të luftuar në kondita më të mira okupatorin nazist gjerman. Në betejat e ardhshme të Mesdheut lindor, partizanët shqiptarë do të lozin një rol me rëndësi.*

¹⁹ *Po aty*

²⁰ “*Bashkimi*“ dhe buletinet e tij I (1943-1944), Tiranë, 1988, fq. 18.

Nëse krejt shqiptarët do të bashkohen në luftën kundër okupatorit, kanë për ta shpejtuar çlirimin e atdheut të tyre dhe do të japin një kontribut më të madh për kauzën e përbashkët.

*Ne do të bashkëpunojmë ngushtësisht në të ardhmen me një Shqipëri të lirë, demokratike dhe të pavarur*²¹.

Edhe Çerçili në parlamentin britanik më 4 nëntor, pos tjerash, tha: *“me mijëra shqiptarë po luftojnë në male për lirinë e independencën e atdheut të vet... Gjermanët po përdorin të gjitha mënyrat me të cilat kërkojnë me mund popujt kreshnikë. Gjatë kohës së shkurtër që gjenden në Shqipëri, ata kanë bombardue katundet shqiptare dhe vranë fëmi e gra shqiptare. Por çetat shqiptare s’kan pushue duke shqetësue armikun e duke msy komunikacionet e tij”. Çerçili gjithashtu përsëriti deklaratën e Ministrit të jashtëm të dhënë më 12.XII.1942. Neve dëshirojmë Shqipërinë të lirueme prej zgjedhës së Boshtit dhe të zonjën prap të independencës së saj* ²².

Deklaratat e komentet e ngjashme gjatë Luftës së Dytë Botërore nuk ishin të pakta dhe të parëndësishme, ato si dhe vendimet e marrëveshjet e tjera të aleatëve për shqiptarët e Kosovës ishin edhe një shpresë e garancion se vendimet e Konferencës së Bujanit do të realizohen me përpikmëri, për çka shqiptarët përkrahën LÇA duke dhënë kontributin e tyre dhe duke besuar se edhe kështu do të realizohet ëndrra e kahmotshme për çlirim e bashkim kombëtar.

²¹ *Buletini i Luftës Nacionalçlirimtare të Tiranës*, viti I, nr. 17, 6.VI.1944.

²² *Arkivi i Kosovës, Fondi-Dokumente nga Shqipëria 1942-1945 nr. 594, sig.1*

KOSOVA I KONTRIBUON KOALICIONIT ANTIFASHIST

Pjesëmarrja e popullit shqiptar të Kosovës në LÇA është e rëndësishme jo vetëm nga fakti se pushtuesit nuk patën prapavi të sigurtë, por edhe për atë se okupatori ishte i detyruar të angazhonte gjithnjë forca të mëdha ushtarake e policore për të mbajtur nën kontroll rendin e qetësinë, e ky ishte edhe një kontribut i shqiptarëve të këtyre viseve për Koalicionin Antifashist.

Populli i Kosovës, duke u bazuar në vendimet e Konferencës së Bujanit dhe garancionet e aleatëve, dha një ndihmesë të madhe e të rëndësishme për Lëvizjen antifashiste. Në 8 brigada kosovare dhe në njësite të tjera të UNÇJ-së u përfshinë rreth 53.000 luftëtarë nga të gjitha viset e Kosovës, prej të cilëve mbi 6.200 ranë dëshmorë. Pas çlirimit të Kosovës me forca vetanake, rreth 35.00 partizanë kosovarë morën pjesë në luftimet për çlirimin e popujve të tjerë të Jugosllavisë, Brigada VI, VII, VIII dhe Brigada e VII e shqiptarëve të Maqedonisë, si dhe mijëra partizanë të tjerë të inkuadruar në Armatën IV Jugosllave u hodhën në veri drejt Sremit dhe Triestës, në luftë kundër fashizmit dhe hyzmeqarëve të tij.

Pas çlirimit të Kosovës nga fashizmi, forca të mëdha ushtarake serbo-malazeze-maqedonase që gjendeshin nën komandën e Titos, duke mos u pajtuar me gjendjen, sidomos kur duhej të realizoheshin në praktikë vendimet e Bujanit, depërtuan me forcë në trojet shqiptare të Kosovës, duke inskenuar edhe konflikte të armatosura sa për të arsyetuar masakrat, terrorin, dhunën e gjenocidin që kryen mbi popullin shqiptar. Në këto kushte populli i Kosovës edhe njëherë, që nga tetori i vitit 1944 e deri në pranverë të vitit 1945, u masakrua pamëshirshëm nga njësitet partizane të UNÇJ-së, në radhët e të cilëve nuk ishte i vogël edhe numri i çetnikëve, të cilët kokardën mbretërore e kishin zëvendësuar me pesëcepëshin komunist. Komandantët e këtyre njësiteve urdhëronin ushtarakët e vet në teren që *"t'i përqajnë sa më shumë"*

shqiptarët ²³ apo ata që deklarorin dhe e pranonin edhe publikisht se “*kemi urdhër me i vra 50% të shqiptarëve*” ²⁴.

Në një situatë të tillë që ishte e padurueshme, populli shqiptar u detyrua t’i bëjë rezistencë spontane, e cila u përhap gati në të gjitha viset e banuara me shqiptar në ish-Jugosllavi. Kjo rezistencë në disa vise mori përmasa të kryengritjes popullore.

Në këto rrethana komandanti i SHS të UNÇJ dhe APJ, Josip Brozi, për t’i realizuar plotësisht qëllimet pushtuese ndaj viseve etnike shqiptare edhe për të penguar bashkimin e Kosovës me Shqipërinë, me 8.II.1945, vendosi administrimin ushtarak në Kosovë, duke i krijuar parakushtet për aneksimin e saj.

Pra, në fund të Luftës së Dytë Botërore edhe njëherë shqiptarët e Kosovës jo vetëm që nuk u bashkuan me Shqipërinë sipas vendimeve të Bujanit, por u copëtuan dhe u ndanë në 4 njësi të federatës jugosllave: në Kosovë, në Serbi, në Mali i Zi dhe në Maqedoni. Për të ligjësuar pushtimin e trojeve shqiptare para opinionit ndërkombëtar, udhëheqja më e lartë e PKJ-së në bashkëpunim me udhëheqjen partiake e ushtarake në Kosovë (në të cilën kishte bërë ndërrime të mëdha kuadrosh dhe tani kryesisht ishte në duar të kuadrove serbo-malazuase) organizoi sa për farsë Konferencën e njohur të Prizrenit në korrik të vitit 1945, ku me forcën e armëve u mor vendimi mbi aneksimin e Kosovës nga ana e Sërbisë, e cila, siç dihet, edhe sot po rënkon nën robërinë serbe.

²³ Arkivi i Maqedonisë, Shkup, d.3313, urdhër i Shtabit të Divizionit të Kumanovës më 3.X.1944, drejtue Shtabit të Brigadave XVI,XVII,XVIII-të

²⁴ AIHK, D.335, nr. 1305, letër e Melihate Dedës dërgue Komitetit Krahinor në dhjetor të vitit 1944 nga Kaçaniku.